

Mod Læsere, som ikke har leksikalske Hjælpemidler ved Haanden, er Forfatterens uforklarede Brug af gamle Ord lidet hensynsfuld. S. 241 anføres, at der i 17. Aarh. ved Holbæk Toldsted opkrævedes »Rorstold, Bunkebrud, Pendinge af fremmede Skibe«. Ganske vist forekommer Ordet Bunkebrud ikke i Kalkars Leksikon, men der nævnes, at det »at bryde Bunke« betyder at tage Hul paa Lasten, saa at der formodentlig skulde staa »Bunkebrud-pendinge af fremmede Skibe«. Brokar, Gerlost (d. v. s. Görlest, Tøj fra Görnitz), Duellick (d. v. s. Dvællik, Dvælg) m. fl. kunde ogsaa trænge til parentetiske Forklaringer som her givet.

Dette er dog kun mindre væsentlige Indvendinger mod den værdifulde Forøgelse, Rækken af vore Byhistorier har faaet ved Albert Thomsens Bog.

Hans Knudsen.

Emnet for den Bog, med hvis Udgivelse Danske Selskab har fejret den to Aar ældre Søsterinstitution Videnskabernes Selskabs 200 Aars Jubilæum, *Vita Johannis Grammi*, *Hans Grams Levned beskrevet af hans Broder og Fosterson Laurids Gram*. (Kbh. 1942, LVII + 235 Sider), kunde ikke være mere velvalgt, det er en værdig Hyldest til Hans Grams Selskab fra Jacob Langebeks. Selvom man ikke kan kalde Gram for Videnskabernes Selskabs Stifter, har han været primus motor ved dets Oprettelse. I den Kommission, der rummede Spiren til Selskabet, nemlig Kommissionen til Ordning og Beskrivelse af Den kgl. Mønt- og Medaille-Samling, var Gram den virkelige Hovedmand, og det var ligeledes ham, der 1742 fremsatte Forslag om Kommissionens Omdannelse til et »Collegium Antiquitatum«. Efter at denne Plan var udvidet til at omfatte et helt Akademi, og Videnskabernes Selskab som Resultat heraf var kommet til Verden, blev Gram et af dets flittigste Medlemmer. Selskabet ærede ham efter hans Død ved at lade præge en Medaille til hans Minde, og i nyere Tid har hans Betydning for Selskabet faaet et monumentalt Udtryk ved Opstillingen af hans Buste i Huset paa Dantes Plads.

Ogsaa til »Det kgl. Danske Selskab for Fædrelandets Historie«, kan Gram forsaavidt siges at have staaet Fadder, som dets første ordentlige Sammenkomst fandt Sted 1745 i hans Professor-Residens i Fiolstræde, hvor Langebek var optaget i Huset; tillige gælder, hvad nærværende Bogs Udgiver Bjørn Kornerup siger, at Danske Selskab »dybest set skylder Hans Grams Fornyelse af det historiske Studium sin Oprindelse og ejendommelige Karakter«. Hvad er da naturligere, end at en Bog om Hans Gram er

blevet Festens Gave, saa meget mere som den indeholder en hidtil utrykt Hovedkilde til hans Historie.

Da Gram døde, blev der, paafaldende nok, fra Universitetet ikke udsendt det Programma funebre, som hørte sig til ved et saa celebret Dødsfald — øjensynlig paa Grund af Uenighed om Betalingen til Universitetets Notarius. I Videnskabernes Selskab var der ogsaa Forhindringer, saa at der først 1752, fire Aar efter Grams Død, blev holdt en kortere Mindetale om ham af Hielmstierne. En Biografi som den fabelagtigt sendrægtige Møllmann havde lovet at skrive, blev naturligvis ikke til noget. Denne tilsyneladende Ligegyldighed er faldet dem for Brystet, der vidste at vurdere Grams Betydning. Da Nicolai Brorson engang i Sommeren 1756 ved en Sammenkomst med Grams Broder Laurids, der dengang var Præst i Emmerlev, havde luftet sin Forargelse derover, blev det Foranledningen til, at denne udarbejdede en Biografi paa Latin, ikke med Udgivelse for Øje, men for at yde Møllmann en Haandsrækning. Møllmann fik Manuskriptet, uden at det vakte ham til Daad, og da han heller ikke vilde levere det fra sig igen, skrev Laurids Gram efter Ludvig Harboes Tilskyndelse en ny Biografi paa Grundlag af sine Koncepter og Samlinger; i det væsentlige er den enslydende med første Udarbejdelse, men foruden en ny Fortale er som Tillæg vedføjet en latinsk Oversættelse af Hielmstiernes Mindetale, en Række Breve fra Hans Gram, samt et Udvalg af de Epicedia, som hans Død havde fremkaldt. Heller ikke i denne Skikkelse blev Biografien trykt. Benjamin Dass skulde hjælpe med at faa den suppleret, men ogsaa hans Bestræbelser strandede paa Møllmann, der havde sat sig paa Grams lærde Korrespondance, og som overlevede baade Laurids Gram og Dass, der begge døde 1775. Siden er der kun gjort eet Forsøg paa en Udgivelse, nemlig 1869 af Chr. Bruun, som dog ikke kom videre end til Opsætning af 1. Ark i Korrektur. Først nu, henved 200 Aar efter sin Tilblivelse, foreligger Vita Johannis Grammii udgivet.

Værket indledes paa fortrinlig Maade af Th. A. Müller, der har skrevet en træffende Karakteristik af Hans Gram med Fremhæven af hans alsidige Lærdom og hans sjældne Evner som historisk Kildekritiker, for tilslut at give et smukt Billede af hans Personlighed med dens Præg af Beskedenhed og ubestikkelig Bravhed.

Derefter følger en udførlig »Historisk Indledning« af Bjørn Kornerup, der som Motto har valgt en vistnok hidtil utrykt Udtalelse af Langebek ved Grams Død: »I Hannem savner Kongen en tro Mand, Landet en Ære, Europa et Orakel, alle Videnskaber

en uoposelig Kilde, Universitetet en Stytte, de Hoie en Ven, de Ringe en Hielper, alle en oprigtig Raadgiver«. Kornerup placerer først Gram indenfor Samtidens videnskabelige Liv, giver derefter en grundig Redegørelse dels for de Omstændigheder, der hindrede, at man rejste ham et værdigt litterært Æresminde ved hans Død, dels for Oprindelsen til »Vita Johannis Grammii«, og gaar derefter over til at biografere Laurids Gram, hvortil han har kunnet drage Nytte af en utrykt Selvbiografi (1758) i Sjællands Bisparkiv. Kornerup tegner et sympatisk Portræt af denne, der vel ikke har haft sin ældre Broders eminente Begavelse, men har lignet ham i hans liberale Humanitet og tilforladelige Karakter. Man faar Indtryk af en solid Mand, og Hans Gram har ikke behovet at skamme sig ved at anvende sin Indflydelse til at faa ham befordret paa den gejstlige Bane.

»Vita Johannis Grammii« er et førstehaands Memoireværk, baseret paa personlige Erindringer og fortrolig Brevveksling; det er præget af Paalidelighed og Troværdighed, men det maa, som Kornerup fremhæver, i første Række opfattes og bedømmes som et Udtryk for broderlig Pietet. Kornerups Indledning afsluttes med en Beskrivelse af Haandskrifterne, Meddelelser om deres Proveniens og om Udgivelsesprincipperne. Som Tekstgrundlag er valgt den sidste, gennemarbejdede Redaktion. I Tilslutning hertil meddeler Laurids Gram nogle Breve fra Hans Gram, nemlig 6 latinske Breve til ham selv, 1 Brev paa Fransk til P. E. Mauclerc og 3 latinske Breve til Johann Christoph Wolf. Af Brevene til Laurids Gram er de fire første Udtryk for Hans Grams praktiske Omsorg for Broderens Velfærd, medens det sjette (Brudstykke) indeholder diverse litteraria; det femte viser os den arbejdstyngede Hans Gram, der ømmer sig over til sine øvrige Byrder at have faaet Hvervet som Lærer for Kronprinsen. Brevet til Mauclerc indeholder et interessant Vidnesbyrd om Grams Beskedenhed i anden Potens, idet han ikke blot frabeder sig Lovtaler i Almindelighed, men ogsaa Lovtaler over sin Beskedenhed. Den efterfølgende Selvkarakteristik giver os et lille Indblik i hans Psyke: det uforfængelige Studerekammer-Temperament, som staar saa aparte til alle de praktiske Forretninger, han af stærkere Kræfter blev drevet ind i; Brevet vidner om, at Grams kritiske Sans var overdimensioneret, naar han anvendte den paa sig selv. Paa Grund af en Lakune i Laurids Grams Manuskript mangler Slutningen af dette Brev ligesom 14 hele Breve og Halvdelen af et 15de Brev til Wolf. De to Brevfragmenter er kompletteret efter gamle Kopier i andre Samlinger, hvorimod Udgivelsen af de 14, der mangler helt i Laurids Grams Manuskript, er opsat

til en kommende Udgave af Hans Grams lærde Brevveksling. De tre Breve (XV, XVI og XVII) bliver saaledes nærmest en Mundsmag; de omhandler lærde Materier, Svar paa Forespørgsler, Meddelelser fra Bogverdenen, Besørgelse af Kommissioner etc., men man faar ogsaa et og andet at vide om Gram selv.

Den lille Brevsamling afsluttes med en Liste, Harboe har leveret Laurids Gram, over de udenlandske Lærde, Hans Gram har staaet i Korrespondance med; den omfatter 33 Navne fra Sverige, Tyskland, Holland, England, Schweiz, Frankrig, Italien og Rusland. Finalen paa Laurids Grams Manuskript udgøres af latinske Sørgedigte, som Klevenfeldt, Ancher Anchersen og Grams Stedson Otto Holst havde viet den store Afdøde.

Da hele Laurids Grams Manuskript er paa Latin, maa man i høj Grad paaskønne, at Udgaven er ledsaget af en dansk Oversættelse. En Oversættelse af denne Art hører til de meget vanskelige Opgaver. Vil man udtømme hele Latiniteten, er det svært at lade Oversættelsen fremtræde i et mundret moderne Dansk; at pastichere Sproget er en mislig Sag, og at omskrive hver enkelt Periode, hvad man ofte kunde fristes til, er heller ikke forsvarligt. Det synes mig at Oversætteren, Otto Foss, har haft en særdeles heldig Haand til at gengive Teksten i en akceptabel Form, selv om man ikke undgaar Følelsen af at have en Oversættelse for sig. En Bagatel tør maaske kritiseres, nemlig enkelte Navneformer. Det er mindre korrekt at gengive Christianus (Christen) Worm ved Kristian W. og Hielmstjerne ved Hjelmstjerne; til Gengæld kunde det godt forsvares i Oversættelsen at rette Leen til Lehn, Wechhorst til Weghorst og Mauciere til Mauciere.

Efter den danske Oversættelse følger Udgiverens Kommentar (43 Sider) indeholdende Tekstrettelser, vigtigere Varianter fra Laurids Grams første Manuskript og udførlig Realkommentar. Præsværdig praktisk er det, at Kommentaren henviser til Side og Linie baade i den latinske Tekst og i den danske Oversættelse. Bogen afsluttes med et Tillæg og et Personregister. Tillæget omfatter dels nogle hidtil utrykte Notater til en Mindetale over Gram, som Langebek havde tænkt at holde i Videnskabernes Selskab paa Aarsdagen for hans Død, dels nogle Optegnelser om Gram, som E. O. Schwartzkopf har overladt Langebek til Brug for den Biografi af Gram, han havde planlagt. Disse sidste Optegnelser er meget udførligere end Schwartzkopfs tidligere offentliggjorte; paa flere Punkter supplerer og uddyber de vort Detailkendskab til Grams Personlighed.

Det er saaledes en indholdsrig Bog, Danske Selskab her har

udsendt; men den skærper Appetitten. Kornerups Antydning af en Udgave af Grams lærde Korrespondance kan kun vække de gladeste Forventninger, og det er givet, at man i Otto Foss har den Mand, der magter at levere en tilhørende dansk Oversættelse, hvad vi nu næsten føler os berettiget til at forlange. Et andet Ønske man kunde fristes til at fremsætte, er en Udgave med dansk Oversættelse af Grams »Oratio de origine & statu rei litterariæ in Dania & Norvegia« og af Fortalen til »Cimbria litterata«. Der er saaledes Stof nok, hvis Danske Selskab til Nytaar 1944/45 vil fejre sit eget 200 Aars Jubilæum med et Værk af lignende Art som det, hvormed det har lykønsket Videnskabernes Selskab i 1942.

R. Paulli.

Det var naturligt, om Videnskabernes Selskab havde fejret sit 200 Aars Jubilæum ved at udgive en Fortsættelse af Molbechs berømte Fremstilling af Selskabets Historie indtil 1842, men da ingen af Selskabets nuværende Medlemmer magter at løfte Arven efter Molbech, er det et Held, at man i dets mangeaarige Forretningsfører Asger Lomholt har en Mand, der véd at tage den historiske Opgave op paa et andet Grundlag, nemlig ved Udgivelsen af *Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab 1742—1942. Samlinger til Selskabets Historie. I.* (Kbh. 1942, 648 Sider). Skønt Arbejdet først kunde paabegyndes i December 1941, forelaa paa Jubilæumsdagen 13. November 1942 et Kvartbind paa halvsyvende Hundrede Sider, illustreret med Portrætter og Faksimiler, og det afsluttende Bind II kan forhaabentlig ventes iaar. Værket er baseret paa en systematisk Gennemgang af Selskabets Arkiv, og overalt lægges Dokumenterne paa Bordet, saa at man gennem Aktstykker kan følge Selskabets og dets Funktioners Historie.

Der indledes med en Redegørelse for Selskabets Oprindelse; tre mindre Kapitler fortæller om Selskabets Navn, Segl og Diplom, et større om dets Medailler, og paa over 100 Sider behandles »Vedtægter og Forretningsorden«. Værkets personalhistoriske Parti indledes med Protektorerne af Kongehuset; sammen med Listerne over Medlemmerne (indenlandske og udenlandske ordentlige, Æresmedlemmer) faar man udførlig Besked om den skiftende Praksis ved Medlemsoptagelsen og Klassesdelingen. Præsidenterne og Sekretærerne gøres til Genstand for udførlig monografisk Behandling i to store Afsnit paa ialt 150 Sider. Efter en Oversigt over Selskabets Legater slutter Bindet med et